

Impactul creșterii speranței de viață asupra sistemului de asigurări sociale

Mariana NICOLAE
Brândușa Mihaela RADU
Institutul de Prognostic Economică

Abstract

Social contributive insurance systems which are based on the repartition principle between generations are strongly influenced by the demographic evolutions.

Nowadays more and more European countries have begun to reform the pension systems having in view the pessimist forecasts made by experts. They estimate that pension expenditures might reach threatening shares in European member states' GNP (Gross National Product). This is caused by two factors: the emphasized trend of population ageing and life expectancy growth.

The paper analyses the evolution of population ageing phenomenon in Romania, the correlation between indicators which characterise the population ageing phenomenon and the demographic decrease with a few basic elements of social insurance in Romania.

Keywords: *life expectancy, natality, demographic evolution / movement, social insurance.*

JEL classification: J10, J13, J21, G23

Mutațiile demografice fără precedent anunțate în secolul XX și care continuă să se accentueze în secolul XXI sunt pe cale să modifice profund lumea. Prolungirea speranței de viață și scăderea ratei natalității sunt pe cale să angajeze schimbări structurale de mare amploare în toate societățile umane – cum ar fi fenomenul istoric de inversiune a proporției tinerilor și persoanelor în vârstă. Îmbătrânirea populației cu consecințele ei profunde și durabile reprezintă pentru toate țările un fe-

nomen de o importanță majoră și, de asemenea, o provocare încă neexperimentată.

Țările din Europa trebuie să se aștepte în cursul deceniilor viitoare la o îmbătrânire sensibilă a populației active, în cea mai mare parte a cazurilor

înregistrându-se deja o încetinire a ritmului de creștere a acesteia. Reformele regimurilor de pensii, vizând revizuirea vârstei minime de pensionare, vor avea ca efect îmbătrânirea salariaților, dar va aduce, pe termen scurt și mediu, o compensare, în parte, a încetirii creșterii populației active.

Piața muncii din țările europene a început să se adapteze profundelor transformări pe care le-a cunoscut structura pe vârste a populației active. Totuși, îmbătrânirea care se prevede pentru deceniile următoare poate lua o amploare până într-acolo încât consecințele pot fi imprevizibile. Este deci incert să anticipăm că societățile vor putea face față noilor cerințe, crescând, de pe piața muncii.

Puterile publice centrale (guvernele în principal) trebuie să contribuie și să se implice în a facilita adaptarea prin acțiuni educative care trebuie să ducă la conștientizarea fenomenului de îmbătrânire a populației de către toți factorii prezenți pe piața forței de muncă.

Previziunile pe termen lung, până la finele lui 2050, au pus în evidență cu mare fiabilitate care sunt consecințele îmbătrânirii populației asupra mărimii și compoziției populației pe grupe de vârstă. Se pare că în majoritatea țărilor din Europa, regimul pensiilor și sistemul de protecție socială vor fi modificate în așa fel încât o retragere anticipată la pensie să fie o opțiune din ce în ce mai rară și mult mai puțin atrăgătoare, lucru care să ducă la amânarea pensionării pe aceste considerente.

Fenomenul de îmbătrânire a populației reprezintă un fenomen inedit în istoria umanității. Creșterea persoanelor peste 60 de ani este însoțită de o scădere alarmantă a proporției tinerilor sub 15 ani. Conform prognozelor, până în anul 2050, numărul

persoanelor în vârstă va depăși, pe ansamblul populației mondiale, numărul tinerilor și acest fenomen se va întâmpla pentru prima dată în istoria rasei umane. Pentru unii, această inversiune istorică a proporției tinerilor cu cea a persoanelor în vârstă (produsă deja în anul 1998 în regiunile cele mai dezvoltate ale planetei) a trecut nebăgată în seamă și nici nu i s-a dat importanța cuvenită.

Este deja bine cunoscut faptul că tranziția demografică rapidă cauzată de creșterea speranței de viață și declinul ratei de natalitate a condus la creșterea rapidă a numărului persoanelor vârstnice în totalul populației. Pentru acest motiv, specialiștii din diverse domenii și factorii de decizie politică sunt în căutarea unor informații complete și soluții viabile pentru realizarea unor aranjamente optime privind siguranța persoanelor la bătrânețe.

Sistemul de asigurări sociale de stat funcționează pe principiul solidarității sociale, ceea ce înseamnă că cei care realizează venituri în prezent susțin financiar pe cei care au muncit în trecut, cu promisiunea că, la rândul lor, vor fi susținuți din veniturile generațiilor viitoare.

Acest sistem se mai numește *pay-as-you-go* (PAYG) adică, într-o traducere literală, plătești pe măsură ce mergi. Este un sistem așa-numit *un-funded*, adică nesusținut de fonduri de acumulare, deci nu se bazează pe economisire.

Bazele sistemului au fost puse în secolul al XIX-lea în Germania condusă de Bismarck. La acel moment sistemul era chiar profitabil, deoarece speranța de viață era redusă și coincidea aproape cu vârsta de pensionare. Sistemul s-a extins în Europa și funcționează și în prezent.

În țările în care piața de capital a avut o dezvoltare semnificativă au apărut și sistemele de pensii private (obligatorii

sau opționale), care se bazează pe acumularea și investirea unor economii individuale. Acestea sunt sistemele numite *fully funded* (FF), deoarece se bazează pe procesul de economisire.

În prezent, tot mai multe țări din Europa au început să-și reformeze sistemele de pensii astfel încât să răspundă previziunilor pesimiste făcute de către experți. Aceștia din urmă estimează că cheltuielile cu pensiile ar putea atinge cote amețitoare în PNB al statelor europene datorită, în principal, a doi factori, și anume: tendința

accentuată de îmbătrânire a populației și creșterea speranței de viață.

O situație preluată dintr-un studiu întocmit la începutul anului 2004 de către Institutul de Reforme Sociale și Economice din Slovacia prezintă raportul dintre sistemele de asigurări sociale PAYG și FF (în România numit sistemul de pensii private). În Tabelul 1 sunt prezentate rezultatele acestui studiu, la care s-a adăugat situația României, cu nivelurile propuse pentru anul 2005.

Tabelul 1: Comparații între sistemul de asigurări sociale PAYG și sistemul FF, pentru diverse țări

Țara	Sistemul PAYG (% din venitul brut)	Sistemul FF (% din venitul brut)	Anul introducerii sistemului FF
Kazahstan	0	10	1998
Ungaria	22	6	1998
Polonia	12,22+13	7,3	1999
Lituania*	18	2	2001
Croația	14,5	5	2002
Estonia	16	6	2002
Rusia**	24	4	2002
Slovacia	9+6+4,75	9	2005
Cehia	26	0	-
Slovenia	24,35	0	-
România***	7,5+20-30	2	2006

Notă:

* Cota alocată sistemului FF va crește la 10% din 2007 până în 2010, astfel încât contribuțiile pentru cele două sisteme vor fi egale 10% +10%.

** Cota alocată sistemului FF va crește la 6% până în 2006, astfel încât contribuțiile pentru cele două sisteme vor fi 22% +6%.

*** Cota alocată sistemului FF va crește la 6% din 2008 până în 2016, astfel încât contribuțiile pentru cele două sisteme vor fi 23,5-33,5% +6%.

Sursa: Studiu al Institutului de Reforme Sociale și Economice din Slovacia, 2004.

După cum se poate observa, cotele de CAS din România sunt cele mai mari,

după cele ale Poloniei. Paradoxal, conform unui studiu al Băncii Mondiale,

cheltuielile cu pensiile sunt în România la jumătate față de media țărilor din Europa, prin raportare la PNB. În această situație, cota ridicată de CAS din România apare ca fiind nejustificat de mare. Evident, se poate spune că sumele nu se colectează integral, ceea ce determină o cotă reală (prin raportare la baza de calcul) mai mică. Este vorba de un cerc vicios: cu cât cota de CAS este mai mare, cu atât rata de colectare este mai mică.

Sistemele de pensii ale statelor membre ale Uniunii Europene se caracterizează printr-un grad ridicat de diversitate, co-există și funcționează sisteme de pensii necontributive și sisteme de pensii ocupaționale, sisteme publice redistributive și capitalizate, sisteme private. Comisia Europeană nu ține să impună un model „ideal”, stabilirea parametrilor și tipului de sistem de pensii rămânând o prerogativă a politicii interne a fiecărui stat membru.

În materie de pensii, altele decât cele furnizate de sistemele publice de pensii, *acquis*-ul comunitar vizează protejarea drepturilor suplimentare de pensie ale salariaților și lucrătorilor independenți care se deplasează în interiorul Uniunii

Europene (Directiva nr. 49/1998) și activitățile și supravegherea instituțiilor care furnizează pensii ocupaționale (Directiva nr. 43/2001).

În acest context, în România, existența unor fenomene sociale precum procesul de îmbătrânire a populației și scăderea demografică reprezintă factori de interes constant în atenția Guvernului actual.

Scăderea mortalității și creșterea speranței de viață au dus, inițial, la creșterea sporului natural și a populației și la rupea echilibrului tradițional supramortalitate – suprafertilitate. O populație sporită a trebuit să se confrunte cu lipsa mijloacelor de subzistență, ceea ce a condus la raționalizare, mobilitate individuală, noi atitudini față de viață, controlul fertilității - și reducerea acestora.

O mortalitate și o fertilitate scăzute au schimbat raportul de dependență și au condus la fenomenul îmbătrânirii populației. Astfel, în România, populația în vârstă de 0-14 ani a scăzut de la 33,4% în anul 1930 la 26,7% în anul 1980, pe când populația de peste 60 de ani a crescut de la 7,4% în anul 1930 la 13,3% în anul 1980 (Tabelul 2).

Tabelul 2: Prognoza evoluției populației României pe categorii de vârstă

Populație	1960	1980	2000	2020	2050
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
< 15 ani	28,18	26,67	18,29	14,01	13,38
> 60 ani	10,6	13,26	19,07	23,56	37,57

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor din *Anuarul statistic al României 2004*, INS.

Situația demografică a României nu este un caz izolat în context european. Toate țările aflate în tranziție economică

și socială au traversat și mai traversează încă o criză demografică. Am putea chiar adăuga că în multe dintre aceste țări gra-

dul de deteriorare a demograficului este mai important decât în România. Mai mult, evoluții îngrijorătoare și preocupante se întâlnesc și în țările europene dezvoltate, iar cele mai recente prognoze ale Diviziei de Populație a Națiunilor Unite prefigurează un tablou demografic sumbru pentru ansamblul populațiilor europene în prima jumătate a acestui secol. Există, cu certitudine, factori cauzali și mecanisme comune ale deteriorării situației demografice în țările europene și această realitate nu poate fi neglijată atunci când se analizează situația demografică a României.

Deteriorarea demografiei României în anii 1990 și în primii ani ai secolului 21 are o cauzalitate extrem de complexă, fiind produsul direct ori indirect al întregului context politic, economic și social al tranziției. Factorul economic are rolul său, incontestabil, dar nu poate fi omisă ori subestimată contribuția altor factori, de natură ne-economică, cu acțiune independentă obiectivă sau modelată de noile realități economice și sociale ale societății românești.

Efectele nefaste ale evoluției populației României și a indicatorilor acesteia în anii de după 1990 nu au întârziat să-și facă apariția. Acestea au avut ca rezultat:

- între recensământul din anul 1992 și cel din anul 2002 populația României a scăzut cu 1,1 milioane de locuitori, evoluție descendentă care reflectă instalarea fără echivoc a unui declin demografic. Această situație demografică este rezultatul cumulat al evoluțiilor natalității, mortalității și migrației externe în anii 1990 și în acești primi ani ai secolului al XXI-lea;
- rata brută a natalității s-a redus continuu după anul 1989. În anul 2002 a înregistrat cel mai scăzut nivel, de 9,7

nou născuți la 1000 de locuitori;

- rata mortalității generale a fost și este ridicată în România, iar în anul 2002 a înregistrat valoarea de 12,4 decedați la 1000 locuitori, iar mortalitatea infantilă continuă să fie cea mai ridicată din Europa;
- fluxurile migrației externe s-au intensificat și se estimează că, din întreaga scădere a populației între anii 1992 și 2002, componenta migrație externă compusă preponderent din populație tânără s-a ridicat la circa 800000 persoane (comparativ cu scăderea naturală de numai 300000 locuitori).

Natalitatea din timpul războiului și al primilor ani de după război, marcați de secetă și de foamete, a fost mai mare decât natalitatea din anii de după Revoluție. Practic, 1947, anul cel mai rău din perioada 1900-1989, cu excedent minim de populație, înregistrează totuși o creștere de 1,4 la mie și depășește cu 50000 natalitatea din anul 1997, în cifre absolute. Dacă se raportează numărul de nașteri la mia de locuitori, diferența este și mai mare în favoarea perioadei de război – cu 50% mai mare (în medie, 296000 de nașteri anual între 1940-1950, 250000 de nașteri anual între 1990-2000). Revoluția din anul 1989 a avut consecințe demografice catastrofale.

Toate aceste fenomene au avut ca rezultat accelerarea îmbătrânirii demografice și creșterea "presiunii" populației vârstnice asupra populației adulte active, implicit asupra unor importante sisteme (sănătate, asistență socială, bugetul asigurărilor sociale), cu implicații pentru politica economică și socială. Proporția persoanelor de 65 de ani și peste în România era în anul 2002 de 14,0%, mai mică decât media la nivelul UE (care era de 15,7% în același an), în timp ce

proporția tinerilor, de 17,6%, era cu doar 0,6% mai mare decât cea din U.E.

Gradul de îmbătrânire demografică este, cum s-a arătat deja, încă, ceva mai mic în România. Dacă se ia însă în considerare ritmul procesului și mecanismele acestuia, se poate afirma fără greșală că în doar câțiva ani populația României va fi mai îmbătrânită demografic decât cea a țărilor dezvoltate. România este parte a

unei Europe bolnave demografic, îmbătrânite, cu o populație care nu își mai asigură propria-i înlocuire, prin subfertilitate voluntară, și care se află nu departe de instalarea declinului demografic generalizat. Ceea ce o particularizează este doar un anumit avans pe care îl are în acest context negativ general (Tabelul 3 și Figura 1).

Tabelul 3: Evoluția principalilor indicatori ai mișcării naturale a populației în România

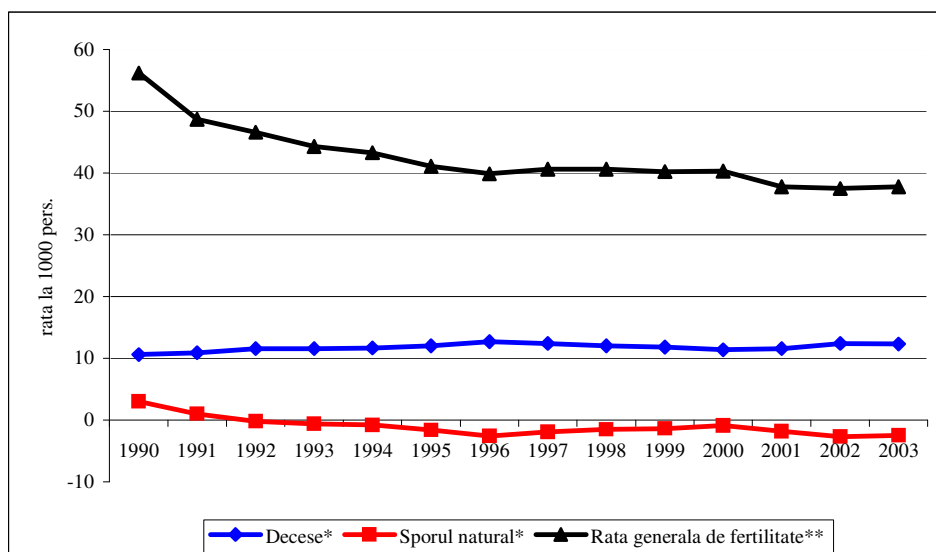
Ani	Decese*	Sporul natural*	Rata generală de fertilitate**	Speranța de viață (ani)		
				Total	Masculin	Feminin
1990	10,6	3,0	56,2	69,56	66,56	72,65
1991	10,9	1,0	48,7	69,76	66,59	73,05
1992	11,6	-0,2	46,6	69,78	66,56	73,17
1993	11,6	-0,6	44,3	69,52	66,06	73,17
1994	11,7	-0,8	43,3	69,48	65,88	73,32
1995	12,0	-1,6	41,1	69,40	65,70	73,36
1996	12,7	-2,5	39,9	69,05	65,30	73,09
1997	12,4	-1,9	40,6	68,95	65,19	73,00
1998	12,0	-1,5	40,6	69,24	65,46	73,32
1999	11,8	-1,4	40,2	69,74	66,05	73,67
2000	11,4	-0,9	40,3	70,53	67,03	74,20
2001	11,6	-1,8	37,8	71,19	67,69	74,84
2002	12,4	-2,7	37,5	71,18	67,61	74,90
2003	12,3	-2,5	37,8	71,01	67,42	74,78

Notă: * rate la 1000 locuitori; ** născuți vii la 1000 femei.

Sursa: *Anuarul Statistic al României*, INS, 2004.

Populația îmbătrânește și copiii se împuținează. Numărul adulților este însă în creștere, ceea ce înseamnă că România trăiește un moment benefic în tranziția de

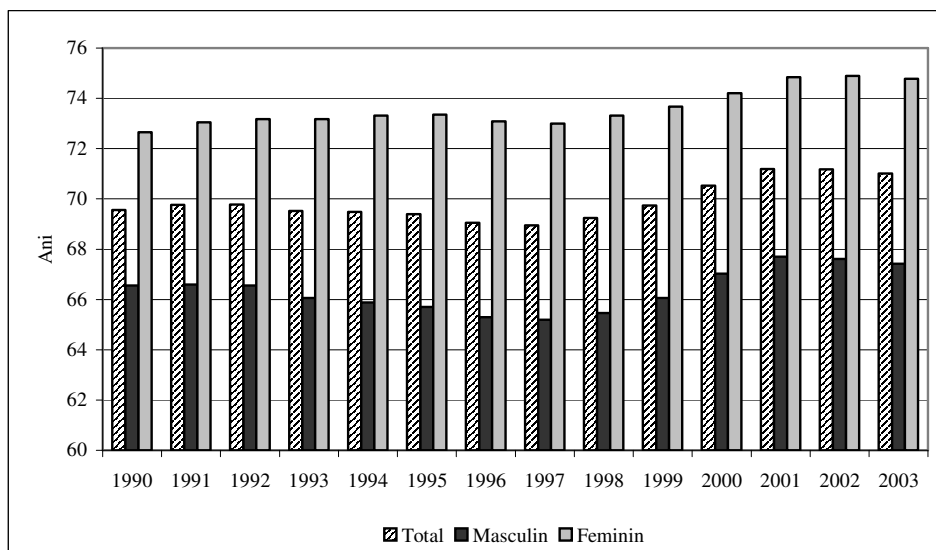
la o populație formată predominant din tineri la una în care bătrânii constituie majoritatea.

Notă: * rate la 1000 locuitori; ** născuți vii la 1000 femei.

Sursa: Anuarul Statistic al României, INS, 2004.

Figura 1: Evoluția principalilor indicatori ai mișcării naturale a populației în România

Sursa: Anuarul Statistic al României, INS, 2004.

Figura 2: Evoluția speranței de viață a populației în România, 1990-2003

Pe plan global, trei evenimente demografice sunt semnificative pentru secolul al XXI-lea. Creșterea speranței de viață cu 1,5 ani la un deceniu, declinul fertilității și pensionarea generației *baby-boom* din anii 1950, care va accelera rata persoanelor în vârstă dependente după 2010. România se confruntă deocamdată doar cu a doua problemă.

Startul depopulării României a fost dat în 1990: pe atunci erau 23 de milioane de locuitori, acum sunt doar 21 de milioane de persoane. Emigrarea intensivă, scăderea natalității și creșterea mortalității au dus la un deficit natural de populație, care este și mai bătrână decât cu cincisprezece ani în urmă. Cetățenii cu vârsta peste 65 de ani s-au înmulțit din anul 1990 până în anul 2004 cu 4,2%, în paralel cu diminuarea procentului de populație format din copii și adolescenți.

La nivel european există deja o criză a sistemelor de pensii și există aceeași îngrijorare, dat fiind că tendințele demografice la nivel mondial se manifestă și în Europa. Cea mai mare provocare a Europei constă așadar în alegerea modalităților adecvate în conformitate cu tendințele demografice: creșterea duratei medii de viață (vor fi mai mulți bătrâni care vor trai mai mult), creșterea speranței de viață la naștere, respectiv reducerea forței de muncă active, scăderea ratei natalității *Baby boomers*.

Nu trebuie neglijat nici faptul că nivelul și diversitatea cheltuielilor pentru îngrijirea la bătrânețe cresc, ceea ce înseamnă că sunt necesare sume mai mari. Sistemul bazat pe solidaritatea între generații a devenit deja nesustenabil și nu mai poate face față, mai ales pe termen lung, datorită nevoilor reale ale vârstei a treia. În același timp, sistemele generoase de pensii pentru anumite categorii socio-pro-

fesionale (spre exemplu cei care lucrează în sistemul public în Franța, unele profesii, de asemenea din sistemul public, în Marea Britanie etc.), precum și pensiunile timpurii au afectat și continuă să afecteze bugetele asigurărilor sociale. În ultimele două decenii, acestea au fost de cele mai multe ori determinate de reducerea activității unor companii, fără să se estimeze corect consecințele la nivelul bugetelor de asigurări sociale. La acestea se pot adăuga și evoluțiile piețelor financiare din ultimii ani, care creează îngrijorări suplimentare pe termen lung, alături de rezistența publicului la modificarea vârstei de pensionare sau reducerea beneficiilor în termeni reali a nivelului pensiilor (spre exemplu, prin necorelarea cu inflația).

Cele mai mari probleme se manifestă în Italia și Germania, datorită unei combinații a mai multor factori ce acționează concomitent: rata natalității, structura populației pe grupe de vârstă, scheme preferențiale de pensii pentru sectorul public. Dacă ne referim la prezent, cele mai mari sume care reprezintă obligațiile statului pentru pensii sunt în Spania, ele însumând în prezent aproximativ 270% din PIB. În Marea Britanie, răspunsul la problema pensiilor a constat în reducerea beneficiilor și separarea nivelului pensiilor de stat de nivelul mediu al salariului (la nivel național).

Deja multe țări au început reforma sistemelor naționale sau sunt în curs de a o regândi; tendința este aceeași: transferarea responsabilității de la stat la angajator și angajat, de la sectorul public la cel privat și de la sistemul *Defined Benefit* la *Defined Contribution* (respectiv a riscului investițional). Una dintre măsurile la care guvernele multor țări se gândesc este aceea a creșterii vârstei de pensionare, în-

că neacceptată în cele mai multe țări și pentru care există o opoziție foarte puternică (este cazul unor țări precum Marea Britanie, Germania, Olanda și altele).

Estimările la nivelul U.E. arată că populația ocupată va scădea cu 21 milioane între anii 2005-2030. Acest lucru înseamnă că nivelul contribuțiilor va scădea și, de aceea, și în aceste țări creșterea vârstei de pensionare este considerată ca fiind cea mai puternică resursă pentru asigurarea sustenabilității sistemului de pensii fără a amenința nivelul pensiilor plătite pensionarilor din acea perioadă. În același timp, efectele sunt duble: prin creșterea vârstei de pensionare, persoanele respective continuă să contribuie la sistem și nu sunt consumatori ai bugetelor de asigurări. În strategia de la Lisabona se propune creșterea vârstei de pensionare cu 5 ani, corelată cu punerea în și mai mare măsură a accentului pe ocuparea și creșterea gradului de ocupare a forței de muncă, acestea fiind privite ca unul dintre modurile de rezolvare a crizei pensiilor.

În prezent, problema pensiilor se află pe agenda de lucru nu numai a guvernelor țărilor din UE, dar și pe agenda altor organizații non-guvernamentale. Se dorește chiar o uniformizare a sistemelor de pensii la nivelul țărilor membre, dar acest proces este dificil; chiar în condițiile în care s-ar găsi soluția ideală, punerea în practică ar fi un proces de lungă durată. Se vorbește tot mai mult de "cel de-al 26-lea regim", ceea ce înseamnă, practic, un nou sistem de pensii, altul decât cele existente în statele membre UE.

Încă nu este clar cine va prelua riscul inherent privind investițiile, având în vedere că un mediu fără risc nu este posibil. Nivelul la care indivizii sunt expuși la riscuri reprezintă unul dintre aspectele larg dezbătute. În prezent, chiar și mo-

delul bazat pe trei piloni este supus discuțiilor, în condițiile în care sistemele individuale și cele colective se apropie și chiar fuzionează.

În momentul de față nu există o soluție unică și nici nu poate fi indentificată, având în vedere diversitatea sistemelor naționale. U.E. s-a preocupat mai mult de problema ocupării forței de muncă decât de schema de pensii ca mod de rezolvare a crizei pensiilor; schemele voluntare, chiar cu subvenții guvernamentale generoase nu oferă o garanție că efectul fondurilor reduse pentru schemele publice va fi compensat în totalitate. În viitor, se va elabora și o directivă care să prevadă transferabilitatea drepturilor de pensii suplimentare.

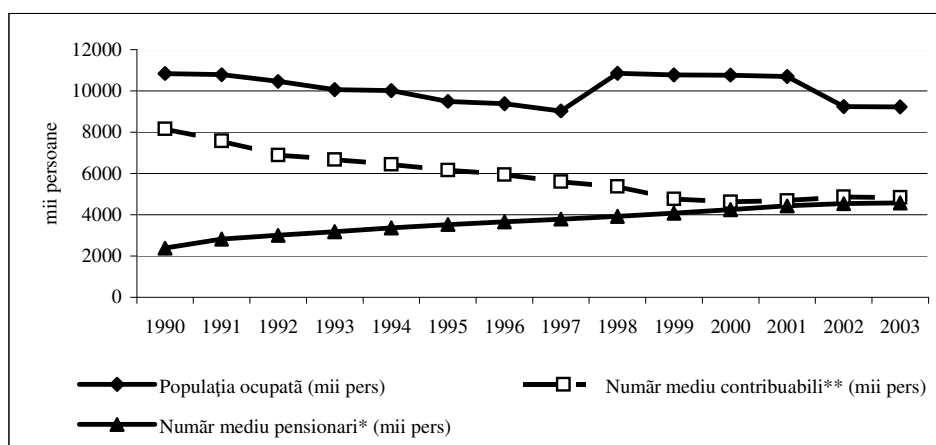
"România se confruntă cu un coșmar demografic care ar da bătaie de cap multor premieri occidentali" se arată într-un articol publicat de cotidianul britanic *Financial Times* pe 20 ianuarie 2002. În același articol se arată că în România există mai puțin de un salariat la fiecare pensionar, potrivit datelor furnizate de Banca Mondială, ceea ce face ca problema cu care se confruntă Germania – unde există patru angajați la fiecare pensionar și prognoza că până în anul 2050 numărul acestora din urmă va ajunge la doi – să pară simplă.

Ca și în celelalte țări foste comuniste, în România sistemul de pensii este organizat pe principiul redistribuirii, în care pensionarii sunt plătiți din contribuțiile salariaților actuali, iar cuantumul pensiilor este legat de nivelul veniturilor, dar nu direct relaționat de contribuția totală. Prin urmare, elementul fundamental care variază într-un astfel de sistem este rata de dependență, adică raportul dintre numărul pensionarilor și numărul salariaților (contribuabililor). Deci, acest sis-

tem este puternic influențat de schimbările demografice.

În Figura 3 sunt prezentate evoluția populației ocupate, a numărului mediu de pensionari și de contribuabili din Româ-

nia pe perioada 1990-2003. Analiza acestor diagrame pune în evidență un trend crescător al evoluției numărului de pensionari în comparație cu trendul descrescător al numărului mediu de contribuabili.

Notă: * pensionari de asigurări sociale de stat; ** date statistice CNPAS.

Sursa: date statistice Institutul Național pentru Statistică (INS), *Tendențe sociale - Studii și analize statistice* (INS)-2005

Figura 3: Evoluția populației ocupate, a numărului mediu de pensionari și de contribuabili în România, 1990-2003

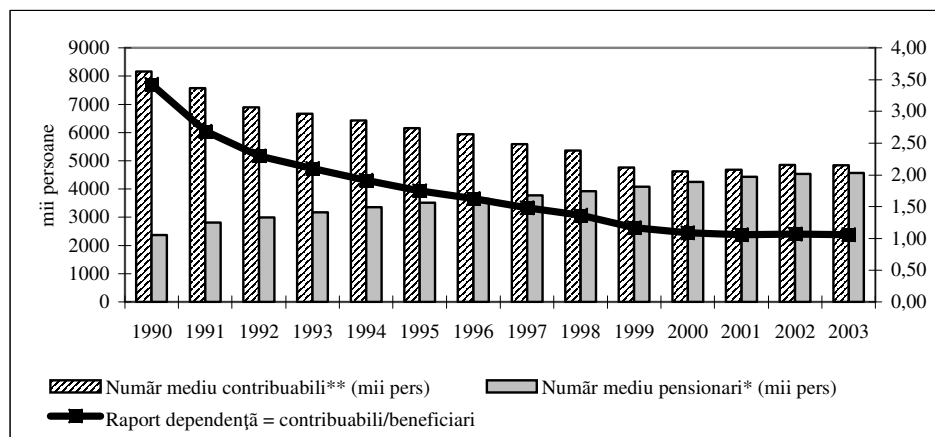
Analiza graficului din Figura 4 pune în evidență faptul că, pentru România, pe perioada 1990-2003, raportul de dependență a fost în continuă scădere.

Carențele legislative, fenomenele sociale, economice și demografice, dificultățile tot mai mari privind asigurarea echilibrului financiar al sistemului de asigurări sociale au impus necesitatea reformării acestuia în România.

Prima modificare a sistemului s-a produs în anul 1990 când a fost adoptată Legea 19 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale. În baza acestei legi și a H.G. nr. 158/2001 a fost înființată Casa Națională de Pensii și

alte Drepturi de Asigurări Sociale (CNPAS) și a fost corectată formula de calculare a pensiilor, constând în luarea în considerare a veniturilor salariale din întreaga perioadă lucrată.

Din punct de vedere legislativ, anul 2002 s-a caracterizat prin adoptarea unor hotărâri de guvern privind indexarea și recorelarea semestrială a pensiilor. Legea 338/2002 a modificat Legea 19/2000 prin integrarea tuturor ordonanțelor și modificărilor aduse anterior lunii iunie 2002, iar OU 147/2002 cu aplicare din 2003 modifică toate contribuțiile de asigurări sociale în general (sănătate, șomaj, pensie).

Notă: * pensionari de asigurări sociale de stat; ** date statistice CNPAS.

Sursa: date statistice Institutul Național pentru Statistică (INS), *Tendințe sociale – Studii și analize statistice* (INS)-2005.

Figura 4 Evoluția raportului de dependență în corelație cu evoluția numărului mediu de contribuabili și de pensionari, 1990-2003

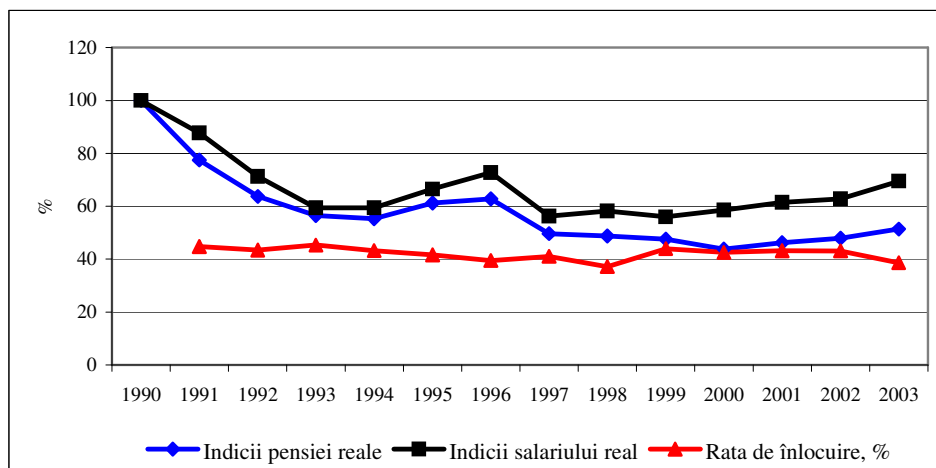
În literatura de specialitate se consideră drept „rată de înlocuire” raportul între pensia medie de asigurări sociale de stat și câștigul salarial mediu net pe economie. În România, datorită faptului că impozitul aplicat pensiilor este relativ redus și se adresează unui număr mic de pensionari, în special celor cu pensii mari, se poate considera că rata medie de înlocuire reprezintă raportul dintre pensia medie de asigurări sociale de stat și câștigul salarial mediu net pe economie. Dacă se analizează evoluția indicilor salariului mediu real și al pensiei reale (Figura 5) pentru România, se pune în evidență o scădere bruscă a ambilor indicatori până în anul 1994, cu o ușoară revenire în următorii doi ani, urmată de o scădere bruscă în anul 1997, după care se înregistrează un trend ușor crescător. După 1997, în termeni reali are loc o apreciere mai accentuată a salariilor față de pensii, ceea ce determină o creștere a

ecartamentului dintre graficele de evoluție a celor doi indicatori (Figura 5), când reflectă de fapt, o mare inechitate între generații.

În ceea ce privește evoluția *ratei de înlocuire* pe perioada analizată (Figura 5), se observă o permanentă fluctuație, aceasta situându-se în jurul valorii de 40%, cu un minim de 37,25% în anul 1997 și un maxim de 45,35% în anul 1993.

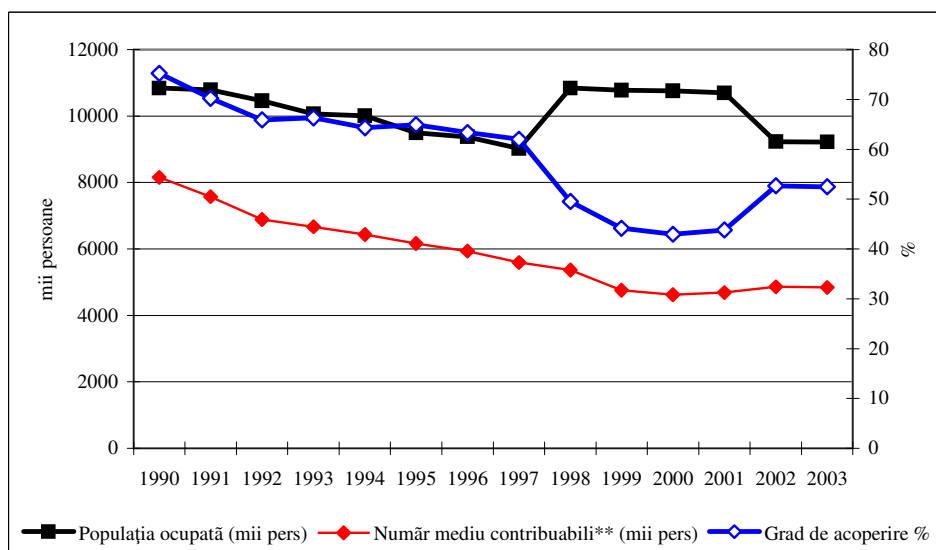
În țările în care sistemele de pensii sunt structurate pe mai multe componente, operând pe piață și sisteme private de pensii, rata de înlocuire a salariilor prin pensie este situată între 50 – 75%, uneori depășind limita superioară.

În ceea ce privește evoluția *gradului de acoperire* (numărul mediu de contribuabili / populație ocupată), se constată un trend descrescător al acestuia, ajungând în anul 2003 la 52,49% (Figura 6). Prin urmare, se poate spune că și România se înscrie în tendința generală

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS, *Tendențe sociale - Studii și analize statistice* (INS)-2005.

Figura 5: Evoluția ratei de înlocuire a câștigului mediu salarial prin pensia medie, 1991-2003

Notă: ** - date statistice CNPAS.

Sursa: date statistice Institutul Național pentru Statistică (INS).

Figura 6: Gradul de acoperire a populației ocupate prin sistemul public de pensii, 1990-2003

manifestată pe întreg mapamondul, și anume, aceea de reducere a gradului de acoperire a populației prin sistemele de protecție socială. Statisticile internaționale menționează faptul că, în țările de tranziție din Europa, gradul de acoperire se situează între 50 – 80%.

În *concluzie* se poate afirma că pornind de la datele actuale în ceea ce privește evoluția populației României și a principalilor indicatori ai acesteia, prognozele legate de îmbătrânirea populației sunt pesimiste. Menținerea indicatorilor natalității, mortalității și migrației externe a populației la nivelul anului 2000 și anterior acestuia ar putea avea consecințe nefaste, în primul rând pentru sistemul de asigurări sociale existente în prezent în România.

Totuși, având în vedere faptul că din anul 2003 numărul nașterilor a început să crească constant, tendință care se pare (după opinia mai multor specialiști din domeniu) că se va menține și după integrarea României în Uniunea Europeană, se poate afirma că declinul demografic ar putea fi stopat în viitorul apropiat. Numărul celor ce aduc pe lume copii este în continuă creștere. Numai în anul 2004 s-au născut cu aproape 5000 de copii mai mult decât în anul 2003. S-a constatat de asemenea inversarea raportului nașterilor pe medii și nivel de educație. Astfel, în anul 2004 s-au născut mai mulți copii în

mediul urban decât în cel rural, simultan cu scăderea numărului femeilor casnice care nasc copii și cu creșterea numărului femeilor cu studii superioare devenite mame. Prin urmare, se poate afirma că natalitatea este în creștere și aceasta ar fi determinată în principal de următoarele:

- numărul nou-născuților a fost mai mare decât numărul avorturilor, conform datelor INS anul 2003 fiind primul an de după anul 1990 când acest raport s-a inversat;
- generația cea mai numeroasă înregistrată în perioada 1967-1970 a ajuns acum la perioada fertilă;
- ajutorul financiar de 800 RON acordat mamelor care au lucrat cu carte de muncă este o motivație puternică, pentru multe dintre femei acesta depășind salariul lunar;
- creșterea economică de după anul 2000 și care s-a făcut simțită mai târziu este un alt factor care a influențat creșterea natalității.

Această creștere a natalității contrazice astfel previziunile pesimiste care estimau că populația României va scădea dramatic. Cu toate acestea, revigorarea benefică a natalității va influența pozitiv raportul de dependență dintre beneficiarii de asigurări sociale și contribuabilii de asigurări sociale mult mai târziu, peste 20-30 ani.

Bibliografie selectivă:

Aghergheloei, Ștefana, *Contribuții versus prestații-elemente de bază ale asigurării sociale*, prezentată la sesiunea de Comunicări științifice a tinerilor cercetători, organizată de Institutul de Prognoză Economică, iunie 2004.

Balaci, Marin, 'Demografia vârstei a treia', București, 1998.

Dumont, Gérard François, 'Les spécificités démographiques des régions et l'aménagement du territoire', Paris, 1996.

Dumont, Gérard François, 'Vieillesse et territoires à l'horizon 2030', Uni-

- versité de Paris, 2005.
- Ghetău, Vasile, 'Populație și societate', București, Editura Expert, 2000.
- Institutul Național de Statistică, *Anuarul Statistic al României*, 2004
- Institutul Național de Statistică, *Tendențe sociale – Studii și analize statistice*, 2005.
- Mureșan, Petru, 'Natalitatea și fertilitatea în România în contextul european', București, 1996.
- ONU, *Données sur le vieillissement de la population, Assemblée mondiale sur le vieillissement*, Madrid, 2002
- ONU, *World Population Prospects: The 2004 Revision Population Database*, 16 martie 2005
- *** Planul Național de Dezvoltare 2004-2006, Capitolul 8
- *** Population & Avenir, Revue des questions démographiques, Université de Paris, 2004
- *** Programul de Guvernare, Capitolul 7 – Politica de protecție socială.
- *** Programul Economic de Preaderare, Capitolul 4-4.3.2. "Asistența socială, 2005", Comisia Națională de Prognoză.
- *** Sinteza studiului "România 2025: Va ajunge populația României la mai puțin de 16 milioane de locuitori?", publicat în 'Populație & Societate' (Număr special, decembrie 2003), publicație a Centrului de Cercetări Demografice Vladimir Trebici din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române și pe site-ul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române, la www.ince.ro